

С.А. МЕХОВИЧ, канд. екон. наук, проф. НТУ «ХПІ»;
І.В. ПАХОМОВА, магістрант НТУ «ХПІ»

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ

В статті аналізуються кластерний підхід, вплив кластерного підходу на підвищення ефективності розвитку підприємств машинобудування. Визначення механізму об'єднання машинобудівних підприємств у кластери та розвитку кластерів підприємств.

Ключові слова: кластерний підхід, машинобудування, розвиток, кластеризація.

Вступ. Перехід на ринкові засади в господарюванні поставив перед Україною гостру проблему активізації інноваційної діяльності, викликану як специфічним станом економіки, так і поруч ресурсних обмежень, які впливають з вимог до перспективної динаміки економічного розвитку. Здійснення успішного підприємництва чи окремих бізнес-процесів на сьогодишньому етапі функціонування вітчизняних підприємств неможливе без розробки і впровадження інновацій в процеси виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблем організації та діяльності підприємств у межах кластерних структур; вивчення впливу кластерного підходу на підвищення ефективності розвитку вітчизняних підприємств та інституцій зробили такі вчені, як П. Бубенко, Н. Герасимчук, О. Горняк, Г. Григор'єв, О. Гуменюк, П. Заремба, М. Мельникова, Л. Петкова, В. Письмак, В. Ратушняк, Г. Семенов, О. Фіщук, І. Швець та інші.

Мега досліджень. В Україні кластерний підхід ще недостатньо досліджений. Отже, актуальність розробки концепцій щодо використання кластерного підходу в найбільш перспективних галузях з метою прискорення темпів розвитку вітчизняних підприємств, а також визначення механізму об'єднання машинобудівних підприємств у кластери та розвитку кластерів підприємств.

Матеріали досліджень. На сучасному етапі розвитку машинобудування основним питанням, яке необхідно вирішити найближчим часом - визначити пріоритети й розробити механізм реалізації антикризової галузевої промислової політики виходячи з поточної економічної ситуації в Україні, спрямованої на модернізацію й підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва.

Ринкові відносини розвиваються вже досить довго. Накопичено певний досвід реструктуризації й диференціації великих машинобудівних підприємств в

українських умовах, аналіз якого дозволяє визначити підходи до вибору шляхів розвитку машинобудування.

Реалізація всієї сукупності цих проблем вимагає активного використання як методів, що вже склалися, так і зосередження уваги на тих методах і засобах, які ще недосить використовуються, але мають велику потенційну перевагу.

Серед сучасних підходів до визначення шляхів розвитку галузі виділяється кластерний підхід, запропонований Майклом Портером. Сутність підходу полягає в тому, що у своїй теорії національної, державної й місцевої конкурентоспроможності економіки Портер провідне місце відводить кластерам. Кластери – «це сконцентровані по географічній ознаці групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій у певних областях, що конкурують, але разом з тим і ведуть спільну роботу. Це група взаємозалежних компаній, що географічно пов'язані між собою, діють у певній сфері й характеризуються спільною діяльністю й взаємодоповнюють один одного». Термін «кластер» запозичений з англійської мови, буквально означає «рости разом». Інтерес до кластерів як ефективного інструменту підвищення конкурентоспроможності з'явився в останній чверті ХХ століття.

Головним висновком, зробленим Портером, було наступне: чим більше розвинені кластери в окремій країні, тим вище у цій країні рівень життя населення і конкурентоспроможність компаній [2].

Головною ознакою кластерних структур є об'єднання декількох окремих елементів у єдине ціле для реалізації поставлених цілей, досягнення спільної мети, вирішення спільних проблем. Кластерний підхід створює необхідні умови для розвитку підприємств. У розвинених країнах він є потужним фактором підвищення рівня конкурентоспроможності, забезпечення значних темпів економічного розвитку підприємств та інституцій і збільшення його інноваційної складової. Кластерний підхід дає змогу об'єднати підприємства, уряд і місцеві інституції для ведення конструктивного діалогу в напрямі підвищення результатів діяльності та пропонує дієві механізми співробітництва бізнесу та уряду.

Підхід є досить новим, проте, вже встиг одержати як позитивні відзиви. Опоненти із числа представників промисловості, визнаючи широкі можливості застосування кластерного підходу, вважають, що для нашої країни він передчасний доти, поки не встало на ноги виробництво конкурентоспроможної несировинної продукції. Інші, навпаки, вважають, що якщо дана філософія стосовно промисловості буде застосовуватися, то вона здатна принципово змінити зміст промислової політики. Світова практика свідчить, що в останні два десятиліття процес формування кластерів відбувався досить активно. В цілому, за оцінкою експертів, до теперішнього часу кластеризацією охоплено близько 50% економік провідних країн світу.

Аналіз світових процесів кластеризації підприємств у цілому доводить високу ефективність діяльності кластерних об'єднань та їх визначальний вплив на прискорення економічного розвитку [5]. Отже, цілком доцільною для України є необхідність використання досвіду зарубіжних країн для активізації кластерного розвитку вітчизняних підприємств та інституцій. При цьому необхідно відзначити, що власний досвід кластеризації підприємств на сьогодні в Україні вже є. Схему поширення кластеризації по регіонах України наведено на рис. [6].

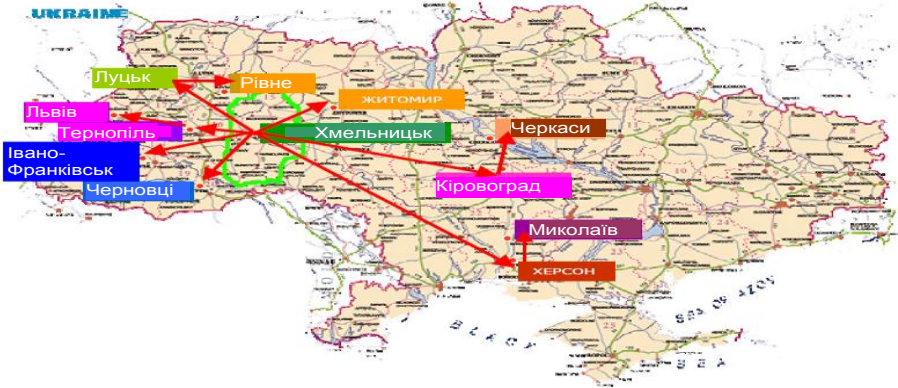

Рис. - Поширення досвіду кластеризації по регіонах України

Вибір нами саме цього підходу, як методологічної основи продиктований не копіюванням положень, запропонованих М. Портером, а можливістю адаптації теорії кластерів до вирішення проблем, що нагромадилися, у машинобудуванні, а також відповідністю цієї теорії основним положенням промислової політики.

Уважне вивчення властивостей кластерів показує шляхи пошуку збалансованості виробничої потужності й виробничої програми, причому основний ефект росту продуктивності досягається не від діяльності окремих підприємств, а від взаємодії й обміну у середині кластера.

Спеціалізація виробництва здійснюється одночасно з галузевим і територіальним принципами кооперування. Економічна ефективність спеціалізації й кооперування визначається успішністю проведення організаційно-планових заходів з метою підвищення технічного рівня виробництва і якості продукції. Організаційні заходи, проведені в рамках кластера, не обмежуються тільки машинобудівними підприємствами, але включають підприємства суміжники з інших галузей, наукові організації, споживачів продукції й т.д. Заходи проводяться при участі державних органів влади й повинні бути спрямовані не тільки на вдосконалення роботи підприємств, а в основному на розвиток «... взаємин: між постачальниками й

споживачами факторів виробництва, між кінцевими споживачами й виробниками товарів, між самими виробниками й урядовими інститутами тощо» [3].

Формування кластерів на певній географічній території обумовлено наявністю переваг у підвищенні продуктивності за рахунок зниження витрат, пов'язаних з поділом і комбінуванням ринкових взаємин, поліпшення обміну інформацією, а також тим, що місцеві організації з більшою готовністю реагують на спеціалізовані потреби кластера. Недолік полягає в найбільш гостро відчутному конкурентному тиску з боку аналогічних фірм при організації кооперативних форм взаємодії [1].

Наявність загального географічного простору, де люди живуть і працюють, сприяє виникненню довіри, відкритої комунікації. У межах регіону близьке розташування підприємств і організацій забезпечує офіційні й неофіційні контакти усередині структури кластера, утворюючи мережу певних форм спільності, і підвищує частоту й чинність взаємодії.

Важливою умовою є розвиток й удосконалення всіх кластерів, незважаючи на те, що не всі з них досягнуть успіху. Ринок покаже життєздатність тих або інших кластерів, але ніяк не органи влади. Однак держава має створити усі передумови для розвитку кластерів, як складової частини антикризової промислової політики [4].

Таким чином, на сучасному етапі для вибору пріоритетів державної антикризової промислової політики необхідно залучити економічні критерії, причому чітко адаптовані до специфіки становлення в Україні та її регіонах ринкової економіки.

Список літератури: 1. *Мамонова В. В.* Методологія управління територіальним розвитком : [монографія] / *В. В. Мамонова.* – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2006. – 196 с. 2. *Портер М.* Международная конкуренция : конкурентные преимущества стран / *М. Портер* - М. : Международные отношения, 1993. – 896 с. 3. *Соколенко С. И.* Производственные системы глобализации: сети, альянсы, партнерства, кластеры / *С. И. Соколенко.* – К. : Колос, 2002. – 546 4. *Ольга Мяжкова* к.держ.упр, доцент, Київський міжнародний університет, м. Київ кластерний підхід до вибору моделі розвитку машинобудування 5. *Вестник МГОУ. Серия Экономика* 2009 №04 - Москва. : Изд-во МГОУ. – 2009, - 68 стр. *Наджафов В. Н.* Обзор зарубежного опыта внедрения кластеров. 6. *Підвищення конкурентоздатності економіки областей Заходу та Півдня України на основі формування нових виробничих систем (кластерів) :* [монографія / заг. ред. *С.І. Соколенка*]. – К., 2005 – 238 с.

Bibliography (transliterated): 1. *Mamonova V. V.* *Metodologija upravlinnja teritorial'nim rozvitkom :* [monografija] / *V. V. Mamonova.* – H. : Vid-vo HarRI NADU "Magistr", 2006. – 196 s. 2. *Porter M.* *Mezhdunarodnaja konkurencija : konkurentne preimushhestva stran / M. Porter* - M. : *Mezhdunarodnye otnoshenija*, 1993. – 896 s. 3. *Sokolenko S. I.* *Proizvodstvennye sistemy globalizacii: seti, al'jansy, partnerstva, klasteri / S. I. Sokolenko.* – K. : Kolos, 2002. – 546 4. *Ol'ga Mjagkova* k.derzh.upr, docent, *Kiivs'kij mizhnarodnij universitet*, m. Kiiv klasternij pidhid do viboru modeli rozvitku mashinobuduvannja 5. *Vestnik MGOU. Serija Jekonomika* 2009 №04 - Moskva. : Izd-vo MGOU. – 2009, - 68 str. *Nadzhafov V. N.* *Obzor zarubezhnogo opyta vnedrenija klasterov.* 6. *Pidvishhennja konkurentozdatnosti ekonomiki oblastej Zahodu ta Pivdnja Ukraini na osnovi formuvannja novih virobnychih sistem (klasteriv) :* [monografija / zag. red. *S.I. Sokolenka*]. – K., 2005 – 238 s.

Надійшла до редколегії 17.03.2014